

Med knjigami in pisatelji:

Delež kulturnega boljševizma

Spomlad 1941 je v vsakem oziru usodno posegla v zgodovino Slovencev. Od tistega časa dalje — zdaj že tretje leto — živimo povsem novo življenje. Ko stoji rušilne in graditeljske sile naroda pred poslednjim in najusodnejšim spopadom; je prav, da si danes ogledamo enega izmed vzrokov, ki so naš narod privedli na rob prepada: kulturni boljševizem.

Tista leta, v bivši državi, ko so bile zdrave slovenske sile vezane in niso mogle do naravnega razmaha, je komunizem podvojil svojo podtalno delavnost, zlasti na kulturnem področju, hoteč zajeti v svoj krog vse nezadovoljne ljudi. Oblast ga je zatirala, a ne idejno, marveč policijsko — zato brez uspeha. Hkrati je boljševiška miselnost začela zahajati zlasti v besedno umetnost. Čutila se je varno pod plaščem kulturnosti — in res, nihče ji ni nitiesar prizadejal. Nemočno so jo propagandisti širili s odradnega gledališča, širila se je iz revij in knjig, tako izvršnih kakor prevedenih.

To nevarnost je izmed mlajšega rodu prvi spoznal del katoliške akademske mladine in hkrati s enim ali dvema od starejšega rodu ostro nastopil zoper njo. Za tak nastop je bilo potrebno polno srce poguma in zdravi živci, zakaj kdor se je drznil dregniti v gnezdo kulturnega boljševizma, je moral biti pripravljen na vse. Gledališče, založbe, revije so bili ideološko povezani med sabo za en sam cilj: za duhovno boljševizacijo slovenskega izobraženstva, dobro se zavedajoč, da se v meščanski in inteligentski družbi »splošnja in utemeljuje skoraj vse tisto, od česar široki kolektivi duhovno živijo in kar odločuje o njihovi usodi« (J. Vidmar).

Da je to res, ni treba kdove kako umetno dokazati. Treba je navesti le izjave levičarjev samih, pa vidimo, kako je.

»...Z Miškom Kranjcem, Filipom Kalanom, Cirilom Kosmačem... se ustvarjajo osnovne naše nove realistične proze; ta generacija je z Brnčičem napisala nekrológ naši ekspresionistični literaturi in neživljenjski literaturi polpreteklega časa, je s Krestom in Stupicem prekinila s idealističnim artilerizmom in patetično obradnostjo v gledališču in skuša s Krestom, Jožetom Kranjcem in sedaj s Brnčičem... ustvariti novo realistično dramo... Ta generacija... povezana med seboj z istim osnovnim odnosom do stvari, s podobnim življenjskim nazorom, piše v vse naprednejše revije...«

Te besede je leta 1937. VI. Pavlič (komunistični pesmaricar Matej Borš) napisal v »Ljubljanskem Zvonu«.

Dodajmo tem imenom še nekaj drugih znanih imen: Josipa Vidmarja, urednika »Sodobnosti« in »Lj. Zvon«, brata Ferda in Juša Kozaka, Mileta Klopčiča ter Prežihovega Voranca.

Delo vsakega izmed te trinajstice bi zaslužilo podrobno idejno in estetsko analizo. Tedaj bi se pokazalo, da rod, ki se je hranil s mislijo in modrostjo teh ljudi, hkrati s njimi ni mogel prinesiti svojemu narodu drugega nego propast, razdejanie in smrt.

To pot si oglejmo njihovo delo v celoti! Zgoraj naštetih ducat ljudi je bil v desetletju pred l. 1941. ideološko enoten, zelo delaven in samozavesten; jedel je beli kruh, dočim so drugi kulturni delavci žulili svoj ovenjak. Kajti avtoritarni slovenski kritik tistega časa in hkrati dramaturg Narodnega gledališča, zdaj predsednik OF Josip Vidmar je umet zbirati sive, odzivne, toda svobodne ljudi, ljudi duha, okusa in neodvisnosti, brez formulirane ideologije, zato pa oborožene s ostrim in točnim instinktom za človeške in nečloveške vrednote, istobasno pa omalovažujoče zavračal vsakogar, ki s svojim mišljenjem in delom ni spadal v ta krog. Ta salonski boljševik, svetnik »svobodne umetnosti«, je mladim in neznanim imenom pisal uvode v zbirke in jim utiral pot do človeštva, skrivajoč pri tem njih prava imena (Filipu Kalanu, Prežihovemu Vorancu).

Slovensko meščanstvo prvega in drugega rodu in zlasti dijaštvo pa sta se hranila z deli tega ducata. Dela so bila »moderna«, avtoritarno proglajena za najboljša in deležna celo visokih nagrad javnih oblasti. Kaka ironija: oblast, ki je preganjala nezakonito komunistično propagando, je zakoniti podleževala nagradel Vrh vsega so knjige izha-

jale v najlepši opremi. Kako jih torej človek ne bi vzel v roke in bral in jim verjel! Oblasti se na misel ni prišlo, da bi tej prikriti komunistični propagandi stopila na prste. O kaki idejni jasni in dosledni kulturni politiki tedaj ni bilo ne duha ne sluha, četudi bi bila potrebna kot le kdaj. Samo tako lahko danes razumemo, da so mogla izhajati umetniško nepomembna dela, toda pravi učbeniki komunistične propagande, in da ni temu nihče upogovarjal ali se zoprstavljati. Danes bicašo naš narod sadovi teh knjig.

Na desetine izvršnih slovenskih del je leta in leta načrtno krojilo meščanske izobraženske sloje za odporni boj proti komunizmu. Še več: bralci so se mimogrede navzeli sovraštva do vsega, kar je komunizmu tvarno in duhovno nasprotno. Zasovražili so rejene, grabežljive, pohotne in cinične kapitaliste, zasovražili karikirane župnike-skopuhe in nečiste kaplane, zasovražili karikirano, rakrojano družino kot družbi škodljivo — zakaj kar je hotel pisatelj obsoditi, to je postavil pred bralce v posmehljivi, karikaturni obliki. Po drugi strani pa so se navduševali za »svobodo« v vseh oblikah, zakaj etično visokih vzorov v teh knjigah ni bilo. Bralci so šli za modernostjo in postali teoretični komunisti. Treba je bilo le še okoliščin za praktično udeleževanje. Z vojnimi dogodki so prišle tudi te okoliščine in ljudje so z

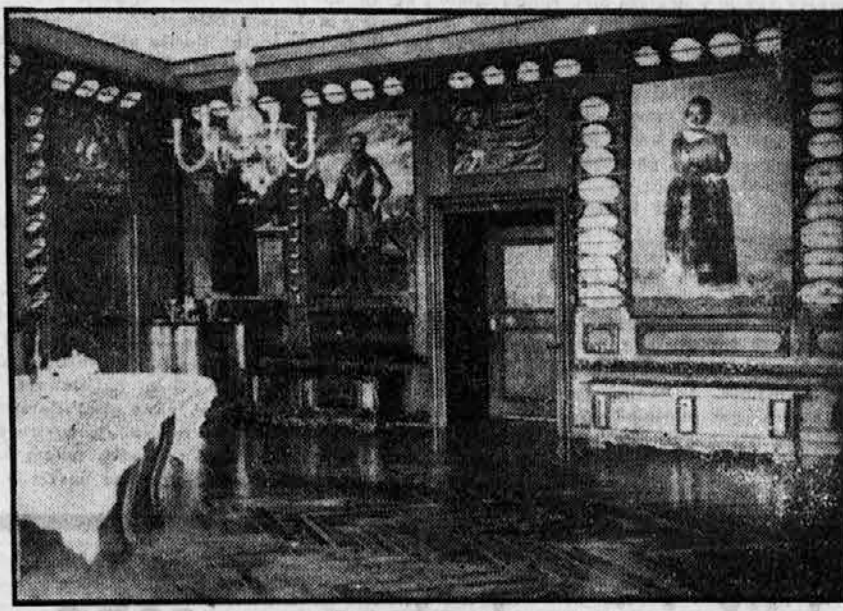
razdiralnim delom razodeali svojo pravo notranjo podobo.

Po vsem tem bo lahko umljivo tisti slovesni klic kulturno boljševiških tvorcev in apostolov ob nastopu okupacije, češ naj prejenja vse kulturno, zlasti knjižno delo. Ta klic se je rodil tudi iz strahu, da bi mladi tvorci ulegli podreli, kar je kulturni boljševizem v desetletju zgradil. Danes z veseljem ugotavljamo, da je bil ta strah utemeljen in da se mlajši tvorci na klic kulturno boljševiškega ducata niso ozirali.

V desetletju pred usodnimi dogodki bi bil potreben oster idejni boj zoper kulturni boljševizem. Kar ga je bilo, je bil prešibek, zakaj tedanje idejne in politične avtoritete ali niso čutile, da je nujen, ali pa so se mu bale postaviti ob stran. Če bi se bilo to zgodilo, bi bil kulturni boljševizem verjetno skrčil svoje lovke in tudi mladina bi bila imela o sodobni literaturi drugačne pojme. Potrebno bi bilo tudi načrtno in postrvovalno zbiranje in vzgajanje mlajših talentov. A za to tedaj ni bilo smisla niti razumevanja.

Vendar se je ohranil rod, ki danes s svojim ustvarjanjem prevzema vodilno vlogo v slovenski književnosti. Gre seveda v nasprotno smer kot boljševizem. V človeku ne vidi le animalnosti, marveč tudi duhovnost, božjo podobo. Noče rušiti, mrveč gradi.

B. Č.

Revolucija uničuje kulturne spomenike na slovenskih tleh: pogled v zgodovinsko dvorano v porušnem Turjaku s sliko Herbaria Turjaškega, junaka iz bojev s turškimi tolpami pred stoletji

Nada Matičič:

ANINA VRNITEV

2.

V pomlad zori ljubezen Anina. Vso dolgo jesen in zimo je čakala. Koliko ljudi je prihajalo k njej v dom, vsi veseli, hudomušni, zapeljivi. Vabili so jo. Zdal Lenart s svojimi iskrenimi očmi, in Peter, dvor, z zagorelimi, obilnimi, krepkimi rokami, zdaj kdo drugi.

Ana je mislila nanj. Dala mu je besedo, a zdaj je hrepelena.

— Pepe je tui Ana, Ana —. Ni je bilo treba več imenovati. Skoraj je padel čeber na stopnicah, malo vode se razlilo spodrnilo ji je in zadela je ob Lenarta v vratih. — Kar objela bi te, Pepe. Le še pridi, ne bo ti žal. Veš, name misli najprej. Pismošča, že precej v letih, upognjen in šegav možakar, si je gladil močne, osivle brke in mrmrljal vanje.

— Lej, lej, ti sladki otrok, ne bom pozabil, ne —.

Razgrnila je papir, ko je bila sama. Zavese ob oknih so močno vrtrepale v pomladni burji, oknice so škripale in butale ob zid. V deklečini izbi je bilo mrzlo, pa Ana —. Njene oči so gorele ob velikih črkah njegovih, ki pa so se ji zdele mehke, prav nič robate, celo fine. To bo še gospod, ta Janez, ko tako lepo piše.

— Ankec, zmeraj Ankec. Name misli nenehoma, vse verjamem, ko pa je vedno tako iskren. Res, ponosna sem nanj!

Zamislila se je nato, zelo rada je veliko mislila. Bržkone je to prinesla s seboj iz mesta, saj tukaj dekleta več napravijo in manj mislijo, seveda je to koristnejše. Ana bi pa takole sedela kar vse popoldne

v pisnom v naročju, bogve ali bi sploh kaj mislila!

Gospodinja ne pusti, da bi dekle takole posedalo in sanjalo, sedaj ne več, ljubi Bog, saj se je že unesla.

Toda njeno srce tako hrepeli. Že je pomlad vseokoli, okna njena stresa burja in niš ni prav toplo. Le pride naj, kaj kmalu, šla bosta visoko v hribe, ko jima bo divil veter mršil lase in ju bo strah. Stisnila se bosta, da jima bo toplo, in šla bosta v njuno bajto. In skozi tramovje bosta ališala divji vrvež in zavijalo bo vseokoli. V takih divjih nočeh sploh rado zavija in praska po vratih kakšna divja mačka. Ogenj bo gorel na ognjišču in dišalo bo po kavi.

Potem pa bodo prišli dnevi, ko ne bo mrzlo zavijalo okrog bajte in bo samo sonce sijalo. Vsi kupčki mahu z nežno travo med skalami bodo najbujnejše ozeleneli in sredi njih se bo zganilo. Belo in modrikasto bo prikukalo iz zelene odeje in mečiknilo v prebujajočo svetlobo.

— Aj! Je res že čas, da vstanemo?

Tako bo. In oblekla bo tudi ona pisano krilo in slat moderc. Postavila bo rože na okno in čakala. Ko se bodo popki razcvetali, bo vedela: Sedaj gre. Za fužinskim kamnom je zavil na bližnjico. Prav nalahno stopa, da bi kdo ne opazil in bi šel glas do koč, kajti fant boče priti neopazeno — seveda kar skozi Anino izbo v koč, če bi šlo.

— Le kje se mudi ta fant, saj je že skoraj čas —.

V pomlad zori ljubezen. Utrdi jo čakanje in misli na sladko in srečno poletje.

Pa Lenart se smuka vse dni tod okoli. Kako je ničmern, se zdi Ani. Kaj si zopet domišlja, da bi se ogrela zanj? Povsod ji zanke nastavlja, ta grdi mož. Kajpak, Ana gre vedno z visoko dvignjeno glavo mimo, zastoj se Lenartovi pogledi vpija v njeno mirno obličje. In ko je ni več, stisne Lenart zoba od same onemogle jeze.

— Pazl, deklica visoka, ptiček se rad v kletko ujame — tatata, pisana ptička. Tvoj Janez bo gospod in je pozabil.

Grde so tvoje misli, Lenart, bržda sama škodoželjnost jih je. Ljubosumnost ti pije močnega komaj ugledata to sladko, svetlo njeno pojavo z zavijanimi rokavci, s širokim krilom, precej stisnjeno v pasu. Ko teče s polnim naročjem mimo tebe in te kratko osvrkne, saj zanj ne veljaš nič. Ko bi bila moja! — zastokaš in tisti mah otrpneš od njene navzočnosti. Močno, rekli bi divje zdravje polni njeno obličje in vsa njena postava vpije tako. Ni ravno lep Anin obraz, kaj zato! Je res tako naraven, pa dober in mičen, za en sam njen odkrit pogled bi Janez ne menjal, kakopak niti s tako opevano lepoto. Ko pa so taki obrazi veliko bolj mikavni od vseh tistih umetnih in nezdravih. Janezu se zdji, kakor izpod slikarskih čopičev napravljenih.

Gre Ana navsezgodaj v Trate. Visoko v planinah je in do večera je ne bo nazaj. Dvora Peter jo spremlja na pol poti, Ana je zadovoljna, da se malo o Janezu razgovori. Ko pa je tudi Peter prikupen drugače in prav pošten fant. Janeza ima rad,

Spominska knjiga za mlada leta

»Moja mlada leta«, uredila Krista Hafner, celotna oprema arh. Vlado Gajšek. Izdala Ljudska knjigarna v Ljubljani 1943.

Preden napišem nekaj vrstic o novi knjigi, ki se nam je te dni predstavila. »Moja mlada leta«, bi rad povedal,

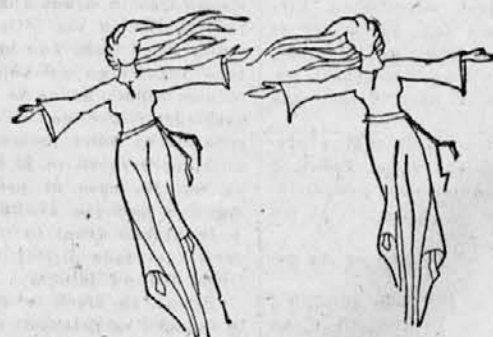

da nimam namena delati samo reklamo zanj in vabiti ljudi v knjigarno, da bi si knjigo kupili, saj ta zadnja novost na našem knjižnem trgu vendarle zasluži nekoliko več. Ze njena zunanost kar vabi k izloženemu oknu, vso pozornost pa zasluži »Moja mlada leta« po svojem notranjem, vsebinskem okviru ter po namenu, ki naj mu služi.

Da, s to knjigo smo dobili res svojevrstno novost, nekako novodobno »spominsko knjigo«, ki ni namenjena samo mladini, temveč tudi staršem, saj bodo z njo lahko pripravili svojim otrokom, recimo za Miklavža ali za Božič, nadvse prijetno presenečenje. Mladini pa bo ta knjiga pozneje drag spomin na otroška leta, saj bo to nekakšna kronika, v kateri bo zapisano vse, kar je pomembnejšega, od otrokovega rojstva pa vsaj do tistih let, ko otrok zapusti ljudsko šolo.

Srečno izbrana za uvod v »Moja mlada leta« je prirčna, topla pesem Severina Salija, kjo jojeta mamica in očka svojemu otroku v zibelki, otroku, ki naj bi jima bil tudi še potem, ko bo »iz mlade zarje razrasel se v življenje«, njuna sreča, kakor je zdaj, ko je v zibelki, zanju nebo. Ostal naj bi vedno dober, Bogu in rodu zvest. To je prav za prav posvetilo vsej naši mladini, da bi bodoči rod imel več srca, in da bi bil bolj pošten in pravičen.

V tej novodobni »spominski knjigi« sledi potem primerno izbrani stih drugih pesnikov, kakor Dragotina Ketteja »Zibka«, Simona Jenka »Matja, Janeza Pučija »Oče«, Otona Zupančiča »Rimska cesta«, Kavnerja Meška »Rojstvo«, Franca Levstika »Ovčji možek«, Mirka Kunčiča »Sveti Miklavž«, poleg teh pa še kopica drugih, ki pojejo otrokom o božiču, tepežkanju, kresu, veliki noči in prihrli ter podobnem.

skupaj sta večkrat vasovala in na vasi kakšno prav lepo podoknico napravila.

Zdal gre že sama zločno navkreber, z milim smehljajem okrog ustnic. Malce zadela je v lica, saj je pot čezdalje utrudljivejša. Breme na hrbtu je ne teži, svoje čase se je vso pot čemerila in godrnjala. Za tako mestno gospodično se res ne spodobi, da bi vlekla kot bajtarska hči. Danes pa je Ana kajpak že planinska dekle, miščen deklič res, kot divja deklica izpod Pršičev, ji pravijo. Sama vase se tiho smehlja, vse se ji zdi tako prijetno in lepo. Ne, ne, nekaj jo pa vendarle tišči. Le kje se je Janez letos zakasnil? Da ni pozabil. Odpusti, le kaj misli! To je greh, prav grdo je, pri taki ljubezni misliti na kaj takega. Ko pa so njegove oči tako odkrite in dobre, dobre —

Ana vrtrepeta in se ustavi. Omamljena je od nečesa sladkega, ogromnega, ki se v njej vali, neizraznega, sploh se ne da povedati, kaj jo stresa in čuka prav okoli srca, seveda ravno tam. Je že tako — ampak pot je še strma in dolga je. Na kaj vse mora misliti Ana in še kam bo stopila, kajti prehod tu je nevaren. Ampak misli ne odnehaajo in Janezove oči ji nenehoma migotajo pred obrazom, kakor zvečer tiste zvezdice, ki se zdijo, da se utrinjajo, saj Janez tako pravi in bota in teta tudi. — Kadar gleda vanje v mirni noči otro mladega, nedolžnega dekleta, takrat se zvezde utrinjajo in tedaj bržčas se zakleto tele v Ovčjem lazju preneha zvončkljati. Take bajajo še vedno tod okoli in še Lenart, tisti škro iz Kranja, jim nasede. Ana o tem kakopak ne razmišlja, pa kdo bi dvomil, kar Janez za resnico jemlje. Pravijo pa, da je fant navihani in že mnogo jih je potegnil. Nak, Ana še ni, za druge ji je pa vseeno.

V prijazni globeli tik pod vrhom si Ana privoščil ptiček. Vleže se v visoko travo, zanj vsedkar najljubše ležišče, čeprav se je že nekajkrat zgodilo, da jo je marsikateri sitnež izbežal iz takega počivališča. Ana je nepokorna in kar si v glavo vtepe, tako se zgodi. Da bi jo pa kdo podil iz visoke trave in še z gospodično, razvajeno gospodično zmerjal, to pa ne. Za nalašč ne. Le koliko trave mu uniči s svojo širino in dolžino. Čakaj, stari sitnež Grom, še bo šla leč v tvojo travo, ker tvoja je najslajša in najvišja.

A če bi našli v tej knjigi samo to, bi je pač še ne mogli imenovati »spominsko«. V njej so posebne strani namenjene za zapisovanje raznoterih podatkov, na primer rojstnih podatkov otroka, ki ima takšno spominsko knjigo, podatkov očeta, matere, bratov in sester; v njej so strani namenjene za slike vseh teh, za zapisovanje, kako je otrok rasel in se telesno razvijal, potem strani, kjer so popisane otrokove bolezni, nato pa slede zapiski, ki se nanašajo na šolo; za temi so prazne strani, kjer bo otrok na primer lahko popisal svoj najlepši božič, ali kako je bilo na tepežni dan, na pustni terek, pri birni in še kopico drugih tpeh spominov iz svojih otroških let. V to svojo spominsko knjigo bo šolar zapisal tudi imena svojih sošolcev in sošolk, prepisal morda svoje zadnje šolsko spričevalo ter povedal svoje želje, kaj bi rad postal, na straneh, ki so v »Mojih mladih letih« prazne, pa popisal še marsikaj, kar ne bi rad, da bi mu v spominu zbledelo.

Knjiga bo otroku zvest, zgovoren in zabaven tovariš, s katerim bo lahko prijetno

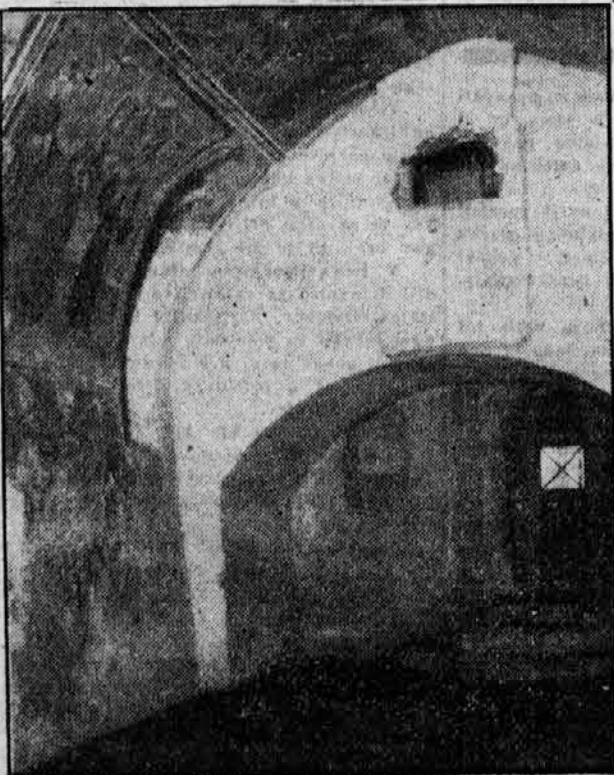

»kramljal« na svoji mladi poti v življenje. V poznejših letih pa mu bo najdražji spomin, ob katerem bo kakor v živem zrcalu videl pred seboj najlepšo in najpristnejšo sliko svojih otroških let in doživljanj. V njej bo tudi neponorejena slika njegove matere in očeta tudi še tedaj, ko ju več ne bo na svetu. Spominjal se bo ne samo njiju samih, temveč tudi vsega, kar sta mu bila kdaj lepega pripovedovala in ga učila. Zlata knjiga bo to zanj, saj bo v njej zapisan nauk njegove matere in očeta, nauk o ljubezni in poštenju.

Knjiga torej ni namenjena samo za zabavo, temveč je tudi zelo primerna vzgojna knjiga za najmlajše, za tiste, ki vanje polagamo toliko nad.

Rešidila za »Moja mlada leta« je sprajno izbrala Krista Hafnerjeva, za zunanjo in notranjo tehnično opremo je poskrbel arh. Vlado Gajšek.

(Slike k poročilu so vzete iz knjige.)

Uničevanje kulturnih spomenikov v Sloveniji: »Lutraske« kapela v turjaškem gradu z dragocennimi starinskimi freskami na stenah — kakršna je bila pred 19. septembrom 1943

Nadaljevanje na 7. strani.

Albanija – tretjič neodvisna država

Močan branik v boju pred Turki — Albanci, nemški zavezniki v obeh svetovnih vojskah

Dežela zasnoženih gora in zelenih, rodovitnih dolin; dežela trdnih, v stoletjih preizkušenih plemen, in revnih ter gostoljubnih prebivalcev; dežela ob robu grške in rimske omike, a vendar zaradi zgodovinskih pretresov in zemljepisne nedostopnosti precej zaostala; dežela tršatih in vročevrtnih, a skromno živčanih ljudi; dežela, preorana s hudourniki in nevarnimi gorskimi prehodi — to je dežela orličev ali Škiperije, današnje Albanije, ki je po novjših političnih

rod, pa naj pri bogatejših in bolj šolanih vzbuja še toliko posmehljivega pomilovanja. Napačno bi sodil, kdor bi mislil, da je albanski narod po svojem bistvu nazadnjaški in se iz lenobe ne meni za tvaren napredek. Da je Albanija, ki je v vsej zgodovini imela za sosedi prosvetljeno Grčijo in veliki Rim, vendarle ostala v kulturni poltemi in tvarni revščini, je najbolj kriva zgodovina sama, ki je tej deželi namenila

bočev, torej tudi bornih plačevalcev davkov, prav gotovo ni majhna stvar. Mesta in trgi, kakor Korica, Erseka, Premeti, Džinokastr, Tepelena, Berat itd., pa so seveda še do danes ohranila staro lice, ker novotarije modernega časa ne morejo čez noč ukoreninjenih šeg in navad, ki so malokje v Evropi še tako trdne kakor ravno v Albaniji, odpraviti. Samo v Skadru, Tirani in Džinokastri, ki štejejo od 12.000 do 32.000 prebivalcev, vi-

Na žitnem trgu v Skadru. — Tu se ob določenih časih zbirajo albanski hribovci, ki prihajajo daleč z gora, na vse pretege zbirajo zalogo blaga ter se spet vrnejo.

dogodkih v Evropi spet stopila v ospredje. Objavljeno je bilo, da je Albanija danes spet neodvisna in da so državno krmilo tamkaj prevzeli pravi Skanderbegovi potomci. Vsekako preseneča, da se v Albaniji, ki je še do včeraj dremala v srednjeveški temi, zmeraj najdejo ljudje, ki znajo voditi usodo te lepe dežele s pravo narodno zavestjo in tenkim čutom za koristno politično ravnanje, tako da bi glede tega mogli veljati za zgled mnogim drugim bolj omikanim narodom. To dokazuje, da je albanski narod kljub vsemu prav bister in zdrav na-

en sam boj z zunanjimi sovražniki in notranjimi razprtijami. Ko so leta 1918 potihnili topovi, je Albanija prvič dobila najvažnejše ceste in se sprijaznila z avtomobilskim prometom. Tako je v enem desetletju prešla iz srednjega veka v moderni čas, od konja do konjske sile. Albanska vlada žrtvuje danes milijone in milijone za ceste in prometne zveze, da bi dohitela, kar je zamudila. In to za deželo, ki meri približno 44.000 kv. kilometrov in je po večini zelo gorata ter ima vsega okrog 850.000 prebivalcev, v glavnem revnih hri-

biš zanimivo sliko počasne mestne preobrazbe. Moderna poslopja se dvigujejo nad vegastimi, v vzhodnjaškem slogu zgrajenimi domačimi hišicami in na glavnih tlakovanih cestah se še zmeraj zibljejo volovske vprege ter ovirajo omejeni avtomobilski promet. V Tirani prideš iz nekoliko zaprte in zagrnjene mohamedanske četrti v krščansko četrt z vsemi pridobitvami evropskega tvarnega napredka.

Toda pravi »orlič« so doma v čudovito razklenjenem in deloma zelo težko dostopnem albanskem gorovju. To je prava »Škiperija«, kjer so doma ponosni in bistrooki ter vročevrtni »Škipotarji«. »Škep« je domača albanska beseda za skalo. Torej so Albanci prav za prav »hribovci« in »skalari«, ker so kot skrivnostno balkansko plemo radi prebivali v skalnatih zaklonih.

Moderni Albanci ti bodo povedali, da so zastopniki najstarejšega plemena v jugovzhodni Evropi, kar tudi dokazuje jezik in prastare plemenske šege. Verjetno so potomci starih Ilirij in torej v zvezi s še starejšimi Pelagzi, o katerih najdemo sledove že v grški literaturi. Dokler ne bo arheologija odgrnila vseh skrivnosti, bo med znanstveniki še zmeraj dosti prepiranja. Že Platon in Herodot izpričujeta, da so Grki svoje bogove dobili od Pelagzov. Danes pa nekateri jezikoslovci grška božanska imena pripisujejo naravnost znanim škipetarskim besedam.

Drži pa, da je Albanija vejica ilirskega hrasta, ki je razprostrla svoje veje nad Epirom, severozahodno Macedonijo, Bosno, Dalmacijo in Srbijo. Podrli so ga Filip Macedonski, Aleksander Veliki in Rimljani. Pozneje so Ilirijo kosali še Goti in Bolgari. Kar je ostalo ilirskih, epirotskih in macedonskih plemen, so se zatekla v današnjo Albanijo.

Pri Premetiju, Kilsuri in Tepeleniju prideš še danes mimo starih podrtih trdnjav, ki jih je zgradil stari borec Ali Paša. Povsod pa še vlada staro čaršijsko življenje s tistimi majhnimi, odprtimi prodajalnica-mi, kjer je čas izgubil veljavo in kjer govorice nadomestujejo vse dnevnike. Tudi albanska gostišča so povsod nadvse skromna. Vendar pa se boš v njih dobro počutil, ker čutiš, da imaš okrog sebe gostoljubne ljudi. Začudil se boš, če boš kdaj gost v kakem mohamedanskem samostanu: ponudili ti bodo, kar le premorejo, ne da bi gledali na tvoj žep. Sedel boš z bektasitskim glavarjem, ki te spominja na Hamurabija iz arab-

Pogled na okolico Berata. — Albanija je v zgodovini doživela že rimsko, bizantinsko, normansko in turško zasedbo, a od vsega so ostale samo še porušene trdnjave, kakor jih vidimo tu vrh hriba, ki gospoduje nad rodovitno beratsko dolino.

Nadaljevanje s 7. strani.

»Golobčica, te je divji mož tako zdelal!« Drvar je takoj zardel in utihnil. Videl je njene neverjetno velike in žalostne oči in ves se je zmedel.

»Divji mož! Da, skoraj bi rekla, da je bil divji mož.«

Trdo se je nasmehnila in potem je odšla v hišo. Od nje niso zvedeli nič več in tudi o kakem dogodku se ni govorilo.

Ana leži na pol oblečena, z razpuščenimi lasmi v izbi. Vetr se zaganja v oknice, da cvilijo in butajo v zid, deževne kaplje perejo polico in uhajajo v sobo.

Premišljuje v onemogli jezi in bridkosti, misli so spaljene, jezik v ustih se ji je skoraj zlepil na trdo nebo.

»Tako, je pomislila. Kaj naj rečem Janezu? Kako naj ga pogledam?«

Lenart, Lenart. Od onemogle jeze in žalosti trga robec in gleda na svoje prste. Majhni, okrogli prsti in prav nič obdelani. Lepi, beli prsti, skoraj prosodno beli. In zdaj bo morala kajpak prijeti za delo, da, bižkone za dekle jo bodo že sprejeli? Kje. Tu ne ostane več. Janezu bi ne mogla gledati v odkrite oči. Molčati, molčati, navzlic.

»In Janezu, kaj naj rečem?«

Zdaj ni več našla odgovora. Zmedle so se ji misli od prevelike utrujenosti in zasmejala se je.

Obeta se lepo in trajno vreme. Oskrbnica ima premnogo dela, vsem gostom je treba dobro postreči. Z zaskrbljenostjo se ozira na Ano, ki pohaja blede, tih, nekaj jo grize. Ne glede na svojo obleko, in ni ji na tem, da bi ugajala kot drugokrat in vrti

se nerodno, zaspano. Teta ugiblje, nekajkrat jo je vprašala, dekla pa molči. Zda ne sili več vanjo, opazila je, da jo vprašanje še bolj vznemirja. Do gostov je mrzla, skoraj neprijazna. Stari njeni tovariši ji ne nagajajo več, celo a poti se ji umaknejo, kadar prav grdo gleda. Lenart se ne oglaš nič več, pa saj je že zadnjič krat povedal, da od odsilhal ne namerava več priti sem, ima v mestu preveč dela. Potemtakem Ano prav lepo pozdravlja in ji želi navrhano mero sreče, ko se vrne Janez, je sporečil pozneje po nekem gostu. Ana je tokrat tako prebledela in divje pogledala, da je bil stari Muhaš prepričan, da jo je urekel divji mož. Gostje so se mu smejali na vsa usta in mu pustili prisesti. In se mu je jezik odvezal in bajal je tako hudo, da so se gostje od smeha razsolzali, in tisto, kako se je Suhi Kuk redil ob Debelem Kuku in kako sta se Gnidov in Ušiv hrib očistila, je moral še večkrat, namreč po svoje zaviti.

Celo Ana se je enkrat nasmehnila, nato pa je šla v izbo in se je močno izjokala. Sorodnica je vedela: od tiste vrnitve iz Trate ni bila nikoli vesela.

Neko prav lepo jutro, Ani se je zdelo tako, je prikolovratil pismošoca Pepe s polno torbo in malo v rokah je bil.

»Ej Ankeo, kisi Ankeo, danes pa bo razbijal srček — ck, ck — ali znan! Ej, ne glej me tako pisano — ej, čisto dobro stojim — ej, no, tako — hudiča vendar.«

Zelo se je trudil, da bi izgledal bistro, pa ni bilo nič takega. Ana je blede stala ob strani, ko je teta izbirala pisma. Eno,

prav debelo je bilo naslovljeno nanjo in majavi Pepe je zadovoljno mežikal v dekle.

»Za dela ck, ck, ck — ej!«

Ana je šla v izbo, in ko se je umirila, se je spravila nad branje.

Odpusti mu naj — bil je malo len, ker je vedno kratko pisal; ni pa niti hip prenehel misliti nanjo. Kmalu pride in že utripaje ob misli, ko jo bo ugledal na ploščadi v pisanem krilu in v zlatem modercu. In stekla mu bo nasproti; sveža in iskra se mu bo vrgla v objem. In potem bosta vse dni skupaj, vesela bosta prav kot dva razigrana otročaja.

Ozrla se je v okno. Videla je vso obžarjeno pšenico njivo in v nizavi sivozeleno in biserno še prelivačo jezersko vodo.

»Idila med gorami,« je pomislila in solze so ji orosile oči.

Drugo jutro, ko je domači hlapčič gnil od Pršice veliko čredo in je prednja živina že stopila z glavne ceste na Laz in se kar mogočno in čestitljivo prestopala proti staji, ko so se gostje razbegnili pa planini, je Ana v zlatem modercu in v pisanem krilu stopila iz koč. Za njo je obstala sorodnica, objokana in neprespavana. Ves dan večeraj po tistem pisanju od Janeza je že pripravljala dekle, naj se spametuje in ostane. Dekle je trmasto, vedno mora njena obveljati, kar si vtepe v glavo. Ostalo je pri svojem: Domov mora.

»In doma, kaj misliš?«

Ona ni odgovorila. Gledala je proti staji in videla je mirne, lepe rjavopisane in bele

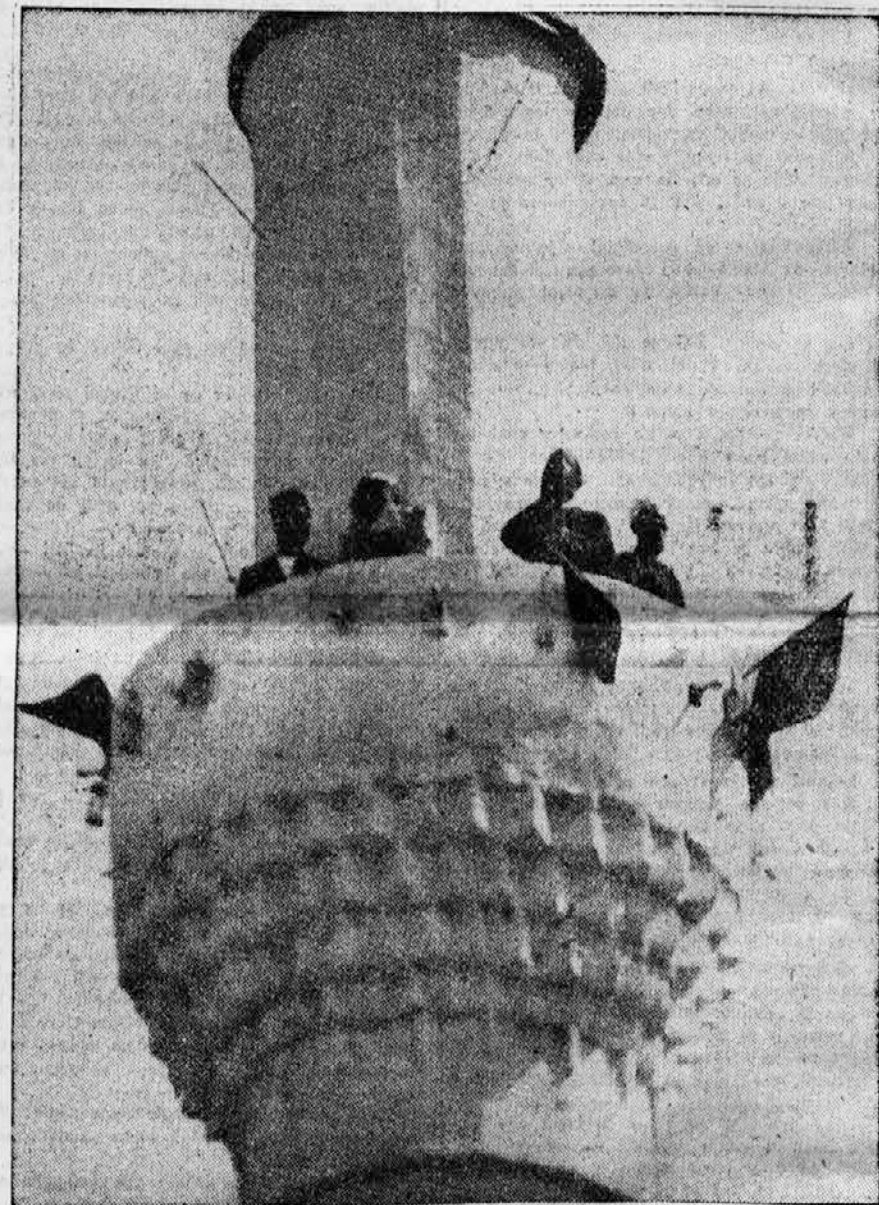
Uradno tehtanje tobačnega pridelka, da bodo vsakemu lahko odmerili, koliko mora odriniti državi. Albanci so hudi tobakarji in tobak iz okolice Skadra in Elbasana slovi daleč naokrog.

skih pravljic, na preprogo in postregel ti bo z imenitno kavo. Na pot ti bo še dal nekaj svoje koranske »modrosti«, zakaj »moderni« mohamedanizem do kristjanov ni več tako nestrpen, kakor je bil nekdanj. Vprašanje je samo, če si boš mogel s tako megleno modrostjo kaj v življenju pomagati.

Če pa zaldeš v gore, moraš seveda biti pripravljen na najbolj primitivno življenje.

Več ko dve tretjini albanskega prebivalstva je vernih pristašev preroka Mohameda, ostali pa so grško pravoslavni ali katoliške vere. To kmalu spoznaš tudi na zunanjem licu mest, kjer se nad vegastimi in tesno nagnetenimi hišicami dvigujejo povsod sloki, šilasti minareti.

Povsod je še dosti ljudi, ki si morajo najeti posebnega potujočega pisarja, kadar

Znameniti minaret tiranske mošeje, s katerega so albanskemu ljudstvu naznanili marsikak zgodovinski dogodek.

Zadovoljiti se boš moral s trdim koruznim hlebcom in kozjim mlekom. Pri tem se ti bo včasih obračal želodec zaradi hude nesnage, a hribovcem ne boš mogel preveč zameriti, ko boš spoznal, kako jim je težko priti do vode. Voda je namreč v nekaterih predelih pravo bogastvo.

Imajo opravka s pisarjo ali čitanjem. Vlada pa se zlasti zdaj dosti trudi, da bi nepismenost odpravila z vsemi pomočki. In izkazalo se je, da je ljudstvo prav ukaželjno, ker je pač uvidelo veliko korist pismenosti.

Tako se Albanija polagoma preobrazuje. Najboljše spričevalo za to je Tirana sama. Tu že lahko stopiš v hotel, kjer te bodo presenetile krasne sobe, čiste in udobne kopalnice ter imenitna kuha. Široke, z električno razsvetljene ceste izpodirajo čaršijske prodajalnice.

Zadnji politični dogodki pa še posebej dokazujejo, da so Albanci prav bistri in pametni ljudje, ki dobro slutijo in čutijo, kako je treba skrbeti za blagor domovine. Da je Albanija proglasila svojo neodvisnost, bo Albancem samim gotovo v veliko uteho in važno za bodoči razvoj te čudne, revne, toda po možnosti, ki se jim nudijo, prav bogate dežele.

BERITE »SLOVENSKI DOM«

robati močnatosti se mu je milo storilo, da se je usekaval in se nerodno prestopal.

Potem se je Ana prva znašla, se travnala in mirno pogledala v tetin obraz.

»Recite Janezu, da ga nisem pozabila in — ostaneva dobra prijateljca, če se kdaj srečava — dobra prijateljca — vse drugo naj pozabi — saj je pameten fant.«

Sorodnica se je neverjetno čudila, gled jo Ano, s kakšnim obrazom ti to pove!

Tiho je rekla Ana in čez ves obraz ji je legla prosodnoba senca. Tudi potem, ko je šla čez prostrani pašnik proti kolovozu, je bila tako mirna.

Spomlad, 1943.